

استقلال در یادگیری

اشاره

هر کدام از ما به عنوان معلم، کارشناس، مدیر یا در هر شغل و موقعیتی، اگر خاطرات دوران مدرسه و برنامه‌های دوران دانش‌آموزی‌مان را مرور و سپس شرایط آن روزگار را با وضعیت فعلی یاددهی - یادگیری مقایسه کنیم، به وضوح تغییراتی در نقش معلمان و دانش‌آموزان، کیفیت امکانات و منابع آموزشی، تنوع برنامه‌ها، انعطاف اهداف آموزشی و یادگیری، و البته تغییر در اصول و سبک و سیاق یادگیری مشاهده می‌کنیم که همه آن‌ها مرهون استفاده از یافته‌های علمی و فناورانه هستند. یکی از تحولات ناشی از کاربرد علم و تکنولوژی در عرصه آموزش و پرورش تغییر در تعریف و اصول یادگیری است. امروزه انتظار می‌رود دانش‌آموزان با عملکرد فعال، تفکر و حل مسئله مسئولیت یادگیری خود را بر عهده بگیرند و سازندگان دانش و تجارب خود باشند. بر اساس یافته‌های تحقیقی و نظر متخصصان، یکی از عوامل زمینه‌ساز استقلال در یادگیری و خروج از چهارچوب‌های متعارف؛ استفاده از فناوری‌ها در جریان یاددهی - یادگیری است. لذا نویسنده در مقاله حاضر به دنبال بررسی این موضوع است.

کلیدواژه‌ها: یادگیری، تکنولوژی، استقلال در یادگیری

مقدمه

در دهه‌های اخیر، تعریف و اصول یادگیری، در اثر تحولات نظام تعلیم و تربیت، وارد مسیر تازه‌ای شده است. در گذشته تدریس مؤثر به معنای انتقال دانش از معلم به دانش‌آموز و یادگیری به معنای حفظ و ذخیره اطلاعات در ذهن شاگردان بود. مهم‌ترین ضعف این سبک یاددهی - یادگیری چیست؟ چنانچه نقش سیستم آموزشی انتقال اطلاعات و وظیفه شاگردان دریافت محض باشد، آیا فرصتی برای رشد و اعتلای دانش باقی می‌ماند؟ واقعیت این است که یاددهی - یادگیری به سبک مذکور ضعیف‌ترین و ناکارآمدترین شکل تدریس و یادگیری است. ایده‌آل‌ترین سبک تدریس و یادگیری این است که معلم در جریان تدریس شاگردان را به تفکر دعوت کند و ذهن‌ها را در مقابل سؤال‌ها، مسائل و چالش‌ها قرار دهد و شاگردان نیز به جای دریافت محض، با تفکر و حل مسئله، سازندگان دانش و تجارب خود باشند و تلاش

ایده آل‌ترین سبک تدریس و یادگیری این است که معلم در فرایند تدریس، شاگردان را به تفکر دعوت کند

نیز باید مد نظر قرار گیرند. از جمله عوامل زمینه‌ساز استقلال در یادگیری، استفاده مؤثر از تکنولوژی‌ها در فرایند یادگیری است.

نقش تکنولوژی‌ها برای استقلال در یادگیری

آیا تجربه تدریس درس جغرافیا را دارید؟ دروس علوم تجربی و تاریخ چطور؟ آیا ماهیت این درس‌ها به صورتی است که دانش‌آموز بتواند در زمان محدود کلاس به درک لازم از موضوعات درسی دست پیدا کند؟ آیا دانش‌آموزان با شبیه‌سازی رایانه‌ای نمی‌توانند به بهترین شکل ممکن نحوه تقسیم سلول‌ها را بیاموزند؟ هنگامی که معلم یک کره جغرافیایی را به کلاس می‌برد، واکنش دانش‌آموزان چگونه است؟ آیا مشاهده فیلم یک واقعه تاریخی نمی‌تواند کلاس و معلم را برای دانش‌آموزان به منزلت برسد؟ طرح این سؤال‌ها و ده‌ها سؤال دیگر به ما کمک می‌کند عمیقاً در خصوص نقش تکنولوژی‌ها بر عملکرد فعال و استقلال یادگیرندگان و فراتر رفتن جریان یادگیری از کلاس به هر مکان و زمانی، بیندیشیم. ممکن است دانش‌آموزان در بعضی از موارد با تحقیق در اینترنت به مطالبی به روزتر و جذاب‌تر از مطالب کتاب‌های درسی دست پیدا کنند. هنگامی که بحث از کاربرد تکنولوژی در آموزش پیش می‌آید، عمدتاً کاربرد تکنولوژی‌های مبتنی بر رایانه و اینترنت در ذهن تداعی می‌شود. استفاده از تکنولوژی‌هایی از جمله شبیه‌سازی‌های رایانه‌ای، چندرسانه‌ای‌های آموزشی، وبسایت‌ها، وبلاگ‌ها، نرم‌افزارهای هوشمند، انیمیشن‌ها و بازی‌های رایانه‌ای توسط ابزارهایی مانند تلویزیون، رایانه، تبلت و موبایل‌های هوشمند، دنیایی از فرصت‌ها و منابع یادگیری را پیش‌روی دانش‌آموزان قرار داده است. این تکنولوژی‌ها ضمن کمک به توسعه فضای یادگیری به خارج از محیط کلاس و مدرسه، به دانش‌آموزان فرصت می‌دهند زمان، مکان و منابع یادگیری را طبق علاقه‌های خود انتخاب کنند، در مورد موضوعات بیندیشند، اهداف خود را مشخص کنند، به دنبال کشف راه‌حلی برای مسائل و سؤال‌های خود باشند و در بسیاری از موارد آموخته‌های خود را ارزیابی کنند. تحقیقاتی درباره کاربرد تکنولوژی‌ها برای ایجاد استقلال در یادگیری انجام شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به تحقیق سیتی، جانوتال و مارسیا^{۱۶} (۲۰۱۶) و همین‌طور **ریندر** و **وایت**^{۱۷} (۲۰۱۶) اشاره کرد. در این تحقیق‌ها مشخص

کنند آموخته‌های خود را به مسائل و موقعیت‌های دنیای واقعی ربط دهند. چنانچه یادگیری را تغییرات ماندگار در عملکرد، نگرش و دانش افراد بر اساس تجربه‌های فردی بدانیم، تحقق یادگیری مستلزم فعالیت‌ها و تدابیری از طرف معلمان و یادگیرندگان است. یادگیرنده باید درگیر شود، مشاهده کند، بیندیشد و عمل کند. معلم و محیط یادگیری باید راهنما و تسهیل‌گر خودگستری^۱، خودگردانی^۲، و خودجوشی^۳ دانش‌آموزان باشند. همچنین، محیط یادگیری باید محیطی پویا تلقی شود و همواره تلاش به عمل آید که از آخرین دستاوردهای علمی و فناوری در فرایند تدریس استفاده شود. در تأیید این مباحث لازم است به جمله‌ای ماندگار از **جان دیویی**^۴ (۱۹۱۶)؛ فیلسوف معاصر، اشاره شود: «اگر ما امروز به سبک گذشته تدریس کنیم، به فرزندان فردایمان آسیب می‌زنیم».

مفهوم استقلال در یادگیری

از مباحث مذکور در خصوص یادگیری این‌گونه برداشت می‌شود که داشتن استقلال در یادگیری برای دانش‌آموزان یک ضرورت است. **هولیس**^۵ (۱۹۸۱) استقلال در یادگیری را به این صورت تعریف می‌کند: «استقلال در یادگیری به معنای توانایی اداره یادگیری فرد توسط خود اوست». برای تحقق استقلال دانش‌آموزان در یادگیری چه باید کرد؟ چنانچه ما بخواهیم شرایطی مبتنی بر استقلال و خودگردانی یادگیرندگان ایجاد کنیم، محیط آموزشی باید محیطی غنی، چالش برانگیز و منعطف باشد، به طوری که دانش‌آموزان اهداف یادگیری متناسب با نیازهایشان را انتخاب کنند، از ابزارها و مواد مناسب سود جویند، نقاط ضعف و قوت خود را شناسایی کنند و بتوانند آموخته‌های خود را ارزیابی کنند. در این میان، معلم نیز می‌تواند به عنوان یکی از عوامل محیطی نقش مؤثری ایفا کند. معلمان برای اینکه بتوانند هم‌سو با جریان یادگیری و متناسب با عصر حاضر حرکت کنند، باید به طور مدام دانسته‌های خود را در عرصه‌های مربوط به روزرسانی کنند و به دنبال کسب دانش، درایت، نگرش‌ها و مهارت‌های لازم باشند (فهم الزامات اجتماعی، الزامات بازار، فهم کاربردهای آموزشی تکنولوژی‌ها و ابزارهای جدید، فهم دیدگاه‌ها و رویکردهای آموزشی و تربیتی، توان راهنمایی متناسب با تفاوت‌های دانش‌آموزان و...). در تأیید این مباحث می‌توان به مطالعه‌ای اشاره کرد که توسط **آزاد نیک** و **میرزا سوزنی** (۲۰۱۵) در رابطه با یادگیری مستقلانه انجام داده‌اند. برای اینکه یادگیری مستقلانه در عمل اتفاق بیفتد، علاوه بر معلم و دانش‌آموز، عوامل دیگری

استقلال در یادگیری به معنای

توانایی مدیریت یادگیری فرد توسط خود اوست

شده است که یادگیری به کمک تکنولوژی‌های جدید می‌تواند یادگیرندگان را به سمت استقلال و فعالیت خود انگیزه سوق دهد.

با وجود اینکه در عصر حاضر تکنولوژی‌های فراوان با قابلیت کاربرد آموزشی در دست هستند و فناوری اطلاعات و ارتباطات امکان دسترسی یادگیرندگان به منابع بی‌شمار و شکل‌های جدیدی از روابط را ایجاد کرده است، در نظام آموزشی ما بسیاری از برنامه‌ها و روش‌های سنتی پا برجا هستند. چنانچه مسئولان، مدیران، معلمان و شاگردان بر اصول و زمینه‌های لازم برای یادگیری مستقلانه واقف باشند، در بسیاری از دروس از فیزیک و شیمی گرفته تا تاریخ، جغرافیا، هنر و ادبیات، می‌توان با استفاده از تکنولوژی‌های آموزشی و فراهم آوردن دیگر شرایط لازم، امکان کسب تجارب یادگیری معنادار و مستقلانه را برای شاگردان فراهم کرد. شاید یکی از اصلی‌ترین مواردی که در حال حاضر سیستم آموزش و پرورش ما از آن رنج می‌برد، نبود زمینه‌های لازم برای استقلال در یادگیری است.

رهنمودهایی برای مسئولان و مدیران

فراهم شدن شرایط لازم برای تحقق استقلال در یادگیری نیازمند زیر ساخت‌ها و امکانات فناوری و تدوین دستورالعمل‌های لازم است که شاید در حال حاضر سیستم آموزش و پرورش با نبود آن‌ها مواجه است. لازم است زیر ساخت‌ها و برنامه‌های لازم مورد توجه قرار گیرند.

تأجایی که ضرورت ایجاد می‌کند، به مدیران منطقه‌ای، مدیران مدارس و معلمان اختیار و آزادی عمل داده شود که تفاوت‌ها لحاظ شوند.

به روز رسانی دانش و مهارت‌های معلمان و مسئولان مدارس برنامه‌ای است که باید در دستور کار مسئولان قرار گیرد. معلمان به عنوان افرادی که با کلاس و دانش‌آموز ارتباط مستقیم دارند، در صورتی می‌توانند به وظایف خود به خوبی عمل کنند که توان لازم را داشته باشند.

ایجاد هر تغییری نیازمند فرهنگ‌سازی است؛ باید از طریق مطبوعات و رسانه‌های مختلف افکار عمومی را آماده ساخت و عامه مردم به ویژه والدین دانش‌آموزان، در جریان ضرورت‌ها و نحوه تغییرات در سیستم آموزش و پرورش قرار گیرند.

رهنمودهایی برای معلمان

معلمان باید تلاش کنند همواره در زمینه‌های مختلف دانش و معلومات خود را به روزرسانی کنند و با تشخیص درست ضرورت‌های روز، فعالیت‌های خود را به سمت آن‌ها سوق دهند.

تلاش برای شناخت قابلیت‌ها و نحوه به کارگیری فناوری‌های نوین باید در اولویت برنامه‌های معلمان باشد.

در جریان تدریس، ضمن در نظر گرفتن ماهیت موضوع، تلاش شود تا جای ممکن یاددهی - یادگیری از حالت معلم محوری و انتقال معلومات فاصله بگیرد و با ایجاد مسائل و چالش‌های ذهنی، دانش‌آموزان به تفکر وادار شوند. به دنبال این، دانش‌آموزان ترغیب شوند با استفاده از تکنولوژی‌ها و منابع دلخواه به دنبال پاسخ به سؤالات خود باشند.

دانش‌آموزان ترغیب شوند با استفاده از تکنولوژی‌هایی که در یادگیری از آن‌ها استفاده کرده‌اند، آموخته‌های خود را ارزیابی کنند.

به دانش‌آموزان راهنمایی‌های لازم ارائه شود که هر چه بیشتر آموخته‌های خود را به مسائل دنیای واقعی ارتباط دهند. بدون شک در همه درس‌ها این امکان وجود دارد.

تأجایی که مقررات اجازه می‌دهد، در انجام امور تحصیلی به دانش‌آموزان آزادی عمل داده شود و فعالیت‌های آن‌ها تحت نظارت باشد.

* پی‌نوشت‌ها

1. Self - development
2. Self - regulated
3. Self- motivated
4. John, Dewey
5. Holec, H.
6. Siti Fatimah petra; Janutal Halida; Marcia linn
7. Reinders, H., & White, C

* منابع

1. Asadnik, Davood and Mirza Suzani, Samad . (2015). A Critical Review of Autonomous Learning in L2 Research: From Theory to Practice. Journal of Applied Linguistics and Language Research Volume 2, Issue 8, 2015, pp. 41-56
2. Dewey, John (1916). Democracy and education. New York: Macmillan.
3. Holec, H. (1981). Autonomy and Foreign Language Learning. Oxford, UK: Pergamon Press.
4. Kessler, G. (2010). When they talk about CALL: Discourse in a required CALL class? CALICO Journal, 27(2), 376-392.
4. Lamb, T., & Reinders, H. (Eds.). (2008). Learner and teacher autonomy: Concepts, realities, and responses. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
5. Reinders, H., & White, C. (2016). 20 years of autonomy and technology: How far have we come and where to next? Language Learning & Technology, 20(2), 143-154. Retrieved from <http://llt.msu.edu/issues/june2016/reinderswhite.pdf>
6. Siti Fatimah petra; Janutal Halida; Marcia linn , (2016) "Supporting students to become autonomous learners: the role of web-based learning", The International Journal of Information and Learning Technology, Vol. 33 Issue: 4, pp.263-275, doi: 10.1108/IJILT-05-2016-0017